

започаткований досвід не залишився без уваги й набув подальшого розвитку в наступні періоди.

Література:

1. Бецкой И. Учреждение императорскаго воспитательнаго для приносимых детей дома и госпиталя для бедных родильниц в столичном городе Москве. – Изд.2-е. – Ч.1-3. – СПб.: Императорская Академия Наук, 1767.
2. Langmeir J., Matejcek Z. Psychological deprivation in childhood. – 3rd Edition, Ed. G.L.Mangan. – N.Y.: John Willey, 1975. – P.74.
3. Trexler R. Foundling of Florence 1395 – 1445 // History of Childhood Quarterly. – 1973. – N1. – P.259-284.
4. Ransel D.L. Abandonment and fosterage of unwanted children: The women of the foundling system, in The in Imperial Russia: New lines of historical research. – Urbana: University of Illinois Press, 1978. – P.137-145.
5. Zamoyski A. 1812: Napoleon's fatal march on Moscow. – London: Harper Collins, 2004. – P.342.

УДК 37(09)

Касьян Т.К.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПИСАНКАРСТВА Й БАТИКА В ІСТОРИЧНОМУ Й ТЕХНОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТАХ

Анотація. У статті розглянуто історичні витоки й технологічні аспекти писанкарства та батика, їх ідентичність і відмінність.

Аннотация. В статье рассмотрены исторические истоки возникновения и технологические приемы писанкарства и батика их идентичность и отличие.

Annotation. The article deals with the historical origin and technological devices of eggs decoration and „Batik” technique, their identity and difference.

Постановка проблеми. Прослідкувати спільне й відмінне між писанкарством і батиком в історичному й технологічному аспектах.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана згідно з планом НДР кафедри образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва ЧНУ ім. Богдана Хмельницького.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. У мистецтвознавчій і науково-методичній літературі широко репрезентовані історичні витоки гарячого „батика” і його традиційна техніка (роботи Р. Гильман, М. Синеглазова), а також досить повно представлений історичний огляд і технологічні особливості писанкарства (В. Манько, А. Малиніна, І. Малиніна. О. Гріднева). Проблемі порівняльного аналізу присвячено дисертаційні дослідження (Т. Печенюк та ін.)

Мета роботи – розглянути єдність творчого джерела в історичному аспекті й ідентичність технологічних прийомів писанкарства й батика.

Розпис по тканині не є національним українським видом мистецтва. Історичне коріння гарячого батика пов'язане з Індонезією та Близьким сходом, проте в останні десятиліття мистецтво батика розповсюджується по всьому світі, зокрема й по Україні, займаючи своє місце в національному декоративно-прикладному мистецтві. Техніка батика набула такої популярності, що стала предметом

викладання в школах, коледжах і вищих начальних закладах разом із традиційним національним писанкарством, яке є також дуже стародавнім видом декоративно-прикладного мистецтва, що продовжує жити в сучасному світі.

Вивчення й порівняльний аналіз їхнього історичного виникнення й технологічних прийомів створення декоративних виробів свідчить про єдність творчого джерела. Батик і писанкарство мають свої автентичні риси, спосіб вираження в матеріалі, але ці техніки взаємно доповнюють і проникають одна в одну, таким чином збагачуючи навколишній художній світ.

Історичний огляд.

1. *Батик.* Стародавня знахідка шовку, розписаного вручну, належить до I ст. н. е. Її виявлено під час розкопок стародавнього поховання в Китаї. Тканина, що гарно збереглася, покрита темними фігурами, розфарбованими мінеральними фарбниками.

Батьківщиною батика вважають Індонезію, зокрема острів Яву. На кам'яних статуях, вирізаних на стінах Яванських храмів (близько 800 р. н. е.), можна побачити зразки одягу, оздобленого, ймовірно, за допомогою батика. Неабияке розповсюдження батика на Яві припадає на XVII століття. Він був своєрідним символом ієрархічних відмінностей в Індонезії. Залежно від візерунка, нанесеного на одяг, визначався соціальний стан людини. Вважали, що символічні візерунки наділені магічною силою і захищають їхніх носіїв. Таким чином, цей вид мистецтва мав ритуальні риси. Одяг, оздоблений за допомогою батика, носили лише знатні люди.

Цікаво відзначити, що в Україні батик як техніка розпису відомий із XVIII століття.

2. *Писанка.* Цей вид розпису виник у дохристиянську добу як атрибут весняних культових обрядів, пов'язаних із весняним пробудженням землі, появою перших дарів природи. Існує багато свідчень про зв'язок нашої культури з найстарішою хліборобською культурою світу – трипільською (3500 – 1700 рр. до н. е.). У цей період сформувалися основні стильові риси, мотиви орнаментики писанок. Саме з цих культових народних обрядів християни й запозичили роль яйця як життєдайної сили. В епоху Київської Русі були поширені керамічні писанки. Зважаючи на тендітність яєчної шкарлупки, середньовічна писанка не збереглася. Однак масове розписування яєць існувало протягом століть. У XIX ст. писанкарство з різними технічними та релігійно-художніми відмінностями трапляється майже на всій території України, виконуючи переважно обрядову функцію, пов'язану з християнським святом Великодня. Писанка зібрала в собі велику кількість образно-символічного змісту, втіливши цілий ряд магічних дій. Її дарували на знак поваги, любові, також на знак примирення, побажання здоров'я, краси, сили, врожаю.

Історична роль жінки в батиківанні та створенні писанок.

1. *Батик.* Розробкою малюнків, нанесенням їх на тканину, першим нанесенням воску займались тільки благородні, високого соціального статусу жінки в палаці султана. Трудомісткі заключні етапи виконували ремісники, за якими пильно стежили наглядачі. Секрети виготовлення батика передавалися з покоління в покоління впродовж тривалого часу, не залишаючи при цьому стін палацу.

2. *Писанка.* У давнину розписували писанки переважно жінки. Оскільки в Україні ця традиція була огорнена особливою святістю, жінки та дівчата

готувалися до роботи заздалегідь. Вони мали очистити свою душу та тіло, заспокоїтися, не тримати на когось зла, мати гарний настрій. Вважалося, що тільки за таких умов виготовлена писанка могла принести радість і щастя людині.

Символіка.

1. *Батик.* Вивчаючи зразки індонезійського одягу, бачимо, як культура та релігія інших народів впливали на сюжети малюнків. Традиційні індиго та коричневі фарби в поєднанні з білою основою тканини символізували трьох головних індуських богів: Шиву (справедливість), Вішну (мудрість) та Брахму (сила). Одяг, оздоблений такими традиційними символічними орнаментами, як-от: зображення міфічної пташки з розкритим перетинковим хвостом – схематичне зображення старовинного меча; спіральна смуга – язичок полум'я; штрихи – дощик, дозволялося носити тільки членам княжої сім'ї й особам, наближеним до правителя. Також на одязі знаті траплялись орнаменти священної квітки лотосу, дракона, дерева життя та мотив священної гори на білому фоні.

Зображення геометричного та рослинного орнаменту з'явилося завдяки впливу Ісламу: він забороняв змальовувати людей і тварин.

У XVII столітті Індонезія стала колонією Голландії, у зв'язку з цим європейська культура зробила величезний внесок у розвиток батика в Індонезії. Водночас батик почав уливатися в культуру Європи.

2. *Писанка.* Кожний колір, як і окремі поєднання кольорів, мав своє магічне значення: червона барва – радість, любов, надія на одруження; червоний із чорним – земні божества; чорний із білим – пошана духів; жовтий – місяць, зорі, врожай; блакитний – небо, сила, здоров'я; зелений – весна, відродження природи; бурий – плодюча земля; багатокольорова писанка – побажання родинного щастя, миру, любові.

Орнаментику писанки можна поділити на солярну, або космогонічну, геометричну, рослинницьку, зооморфну та антропоморфну. Так, сонце зображували у вигляді солярних знаків (хрест, „триніг” та ламаний хрест: „чотириніг”, „сварга, „свастя, „свастика”). Візерунок геометричний – це ромби, квадрати, меандр, спіраль, коло та ін., рослинний – мотив світового дерева. В орнаменті писанки є багато тваринних елементів – півень, козли, пташки. Трапляються в ньому й зображення людини, часто Богині-Берегині, як її ще називали – богиня Макош, з піднятими догори руками.

Крім зазначених малюнків, символічним є саме яйце – джерело зародження життя, символ сонця, виходу з небуття і пробудження природи.

Вибір матеріалу.

1. *Батик.* Використовувались тканини з натурального шовку, льону, бавовни.

2. *Писанка.* Розписували шкарлупу натуральних яєць, курячих, гусячих чи качиних, а також яйця, вирізані з дерева або виліплені з глини.

Технічне оснащення.

1. *Батик.* Віск (суміш воску й парафіну), барвник, чантінг (пристрій, за допомогою якого наносили гарячий віск) або скляні трубочки, тканина з натурального волокна, пензлі, тампони, кісті, ємність для воску.

2. *Писанка.* Віск (суміш воску й парафіну), барвники, „писачок”, пензлі, яйця, свічки на підставці, ємність для воску.

Підготовка до роботи.

1. *Батик.* Полотно пралось у слабо лужному розчині для зняття аперету.

2. *Писанка.* Поверхня яйця протравлювалась оцтом або галуном.

Послідовність виконання розпису.

1. *Батик*. Тканина з нанесеним воском малюнком занурювалась у розчин із фарбником. Фарбування відбувалось шарами від найсвітлішого кольору до темного.

2. *Писанка*. Яйце занурювалось у склянку з розчином із фарбника та фарбувалось шарами від найсвітлішого кольору до темного.

Технологічні прийоми.

1. *Батик*. Існують такі прийоми:

– вільний розпис, коли кольоровий малюнок наноситься на тло, прогрунтоване солями або загустками. Малюнок може наноситися зовсім без резервуючого засобу;

– продряпування воску для отримання тонкого графічного малюнка;

– робота над композицією „від плями”;

– використання білого або кольорового резерву (холодний „батик”);

– отримання ефекту кольорового мерехтіння (розбризування крапель воску на шкіряному етапі фарбування);

– „лахерія”, тканина, яку щільно звивають джгутом і щільно обмотують ті місця, де повинні бути смуги, а потім тканину занурюють у фарбу.

– вузликівий розпис, коли незафарбоване полотно покривають за потрібною схемою дуже маленькими вузликами, потім занурюють у фарбу;

– біла „ломанка (вимивання барвника з тріщин хлоркою);

– „кракле (темна павутина). Створюється, коли темна кольорова фарба проникає в тріщини воскового покриття зім’ятої тканини.

2. *Писанка*. Існують такі види:

– „мальованки – це декоративний розпис масляними, гуашовими, акварельними чи восковими фарбами за допомогою пензля.

– „дряпанки”, „скрабанки – по поверхні яких гілкою або іншим гострим предметом продряпується орнамент;

– використання під час розпису контрастових кольорових елементів;

– створення на поверхні рельєфного лінійного малюнку (кольоровий віск);

– „крапанки” наносять гарячим воском і занурюють у фарбу й так декілька разів. Потім віск вилучають, а на його місці залишається цятка тла попереднього кольору;

– біла писанка виготовлялась протягом глибокого травлення темної шкарлупки з метою отримання світлого тла;

– „крашанка – це всім відоме варене яйце, зафарбоване в один колір.

Завершальний етап.

1. *Батик*. Після фарбування всієї поверхні потрібно зняти парафін або віск. Це роблять крізь шари паперу гарячою праскою доки жирні сліди від резервуючого засобу перестануть з’являтися.

2. *Писанка*. Для зняття воску зі шкарлупки використовують гарячу духовку або піч, потім писанку витирають ганчіркою. Також можна зняти віск над полум’ям свічки чи пальника.

Висновки. В історичному аспекті спонукальним мотивом виникнення батика й писанкарства є одні й ті ж людські відчуття й бажання прикрашати й оберігати себе й своє житло. Тобто спочатку виробили декоративно-прикладного мистецтва, зокрема розписані тканини й писанки, були оберегами й носили культовий характер.

Ідентичність і відмінність технологічних прийомів полягає лише в тому, який матеріал вибирається: або натуральний шовк, або натуральна шкаралупа яєць. У зв'язку з цим використовують ті чи інші інструменти або технічні особливості роботи саме з цим матеріалом.

Йде час, змінюються технології, з'являються нові матеріали й устаткування, але залишаються стародавні види ремесел – батик і писанкарство. Залишається не менш стародавнє й природне бажання людства прикрашати себе і свій навколишній світ витворами мистецтва ручної роботи, в яку вкладається життєва мудрість, народне розуміння краси й безпосереднє розуміння навколишнього світу. Взаємно проникаючи й збагачуючи один одного, батик і писанкарство розвиваються відповідно до вимог часу й займають гідне місце серед інших видів декоративно-прикладного мистецтва.

Таким чином, порівняльний аналіз історичного аспекту й технологічних прийомів створення декоративних виробів говорить про дивовижну єдність творчого джерела, яке по-різному і в той же час дуже схоже виявляється у народів, що живуть на різних кінцях Землі і в різні історичні періоди, створюючи неповторний і унікальний світ художніх образів.

Література:

1. Гильман Р. А. Художественная роспись тканей. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 160с.
2. Давыдова Ю. Роспись по шелку. Платки, панно, палантины в технике „батик”. 4 серия „это модно”. – Ростов н/Д.: Феникс. 2005. – 200с.
3. Искусство батика. М.: АСТ „Внешсигма”, 2001. – 110с.
4. Малиніна А. О., Малиніна І. О., Гріднева О.Ю. Великодній сувенір. Українська народна писанка. – Харків, „Скорпіон”, 2005 – 32с.
5. Манько В. Українська народна писанка. – Л.: Видавництво „Свичадо”, 2005. – 80с.
6. Пасечний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль, Навчальна книга, Богдан, 2003. – 215с.
7. Печенюк Т. Г. Розпис тканини в Україні (20-і – початок 90-х років ХХ ст.) автореф. дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства. – К. – Львів, 1996. – 23с.
8. Синеглазова М. А. Распишем ткань сами. М.: профиздат, 1998. – 98с.
9. Соловьева Л. Н. Пасхальные яйца. – М.: „Интербук-бизнес”, 1997.

УДК 371.132

Квас В.М.

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Анотація. У цій статті обґрунтовано критерії та показники та рівні визначення професійної педагогічної спрямованості. Наголошено, що на практиці існує проблема невідповідності ступеня розвитку певного показника до реально існуючого. З цією метою запропонована структурна модель розвитку професійної педагогічної спрямованості

Аннотация. В этой статье обосновано критерии, показатели и уровни определения профессиональной педагогической направленности. Отмечено, что на практике существует проблема несоответствия степени развития определенного